

Digitalna pismenost

Autorice: Danijela Birt, Jadranka Brkić-Vejmelka, Ines Cvitković Kalanjoš

Na pitanje koje sve osnovne vještine dijete mora usvojiti prije upisa u prvi razred, većina će odgovoriti: čitanje i pisanje. Iako je to gotovo neosporivo, treba istaknuti da u današnjem digitalnom dobu digitalna pismenost, s jedne strane temeljena na pismenosti, već preuzima primat nad osnovnim vještinama pismenosti.

Važno je objasniti pojam digitalne pismenosti u cijelom njegovu opsegu. Općenito možemo reći da podrazumijeva i uključuje različite radne vještine; od rada sa softverskim alatima za obradu teksta, proračunskih tablica i fotografija, e-pošte, interneta i web preglednika, do aplikacija za izradu prezentacija i pristupa online komunikacijskim kanalima te sva ostala praktična znanja koja su nam potrebna kako bismo pristupili određenom digitalnom sadržaju ili stvorili vlastiti.

U posljednjih desetak godina susreli smo se s nekoliko pojmova koji se mogu zamijeniti, odnosno nadopuniti, a koji se katkad pojavljuju i upotrebljavaju kao sinonimi: informacijska pismenost, računalna pismenost, knjižnična pismenost, medijska pismenost, mrežna pismenost i na kraju digitalna pismenost (u nekim se tekstovima rabi termin digitalna informacijska pismenost). Mnogo se toga promijenilo od 1990. godine, kada je Deklaracijom UN-a pokrenut 10-godišnji program usmjeren na smanjenje nepismenosti, a istodobno je potaknuo i povećao interes za pitanje pismenosti u kontekstu novog informacijskog društva u nastajanju.

Tijekom 1990-ih pojam "digitalna pismenost" za brojne je autore značio sposobnost čitanja i razumijevanja hipertekstualnih i multimedijjskih tekstova. U tom kontekstu, Lanham koristi taj izraz kao sinonim za "multimedijjsku pismenost". Pismenost u digitalnom dobu za njega znači sposobnost razumijevanja informacija kako god bile predstavljene, te u tom smislu digitalna pismenost uključuje vještinu dešifriranja slika, zvukova i sl., ali i teksta. Za Lanhama je ključno da razlikujemo tiskanu i digitalnu pismenost (Bawden, 2001., S. 246). Digitalna pismenost odnosi se na čitanje i razumijevanje informacija što se razlikuje od čitanja knjige ili novina. Pojednostavljeno rečeno, razlika između različitih vrsta pismenosti svojstvena je samim medijima.

Najčešće korištena definicija je ona iz 1989. godine, koja informacijsku pismenost definira kao sposobnost učinkovita pronalaženja, vrednovanja, prijenosa i općenito korištenja informacija dostupnih kroz širok raspon medija, što se događa u sve složenijem informacijskom okružju. Definicija je šira od pojmova informacijske i digitalne pismenosti koji su sadržani u njoj i stvaraju preduvjet za uspješno korištenje usluga i alata dostupnih putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija (ALA, 1989 prema Novkovic Cvetkovic, Stošić & Belousova, 2018). , S. 1091)

Paul Glister popularizirao je pojam definirajući ga na sljedeći način: sposobnost razumijevanja i korištenja informacija u više oblika iz širokog raspona izvora kada su prezentirane putem računala (Martin 2018, S. 18). Prema Glisteru, postoje četiri temeljne kompetencije digitalne pismenosti, nepromjenjive u odnosu na tehnološke promjene: prikupljanje znanja, pretraživanje interneta, hipertekstualna navigacija i procjena sadržaja (Bawden, 2001., S. 248). Glister ide toliko daleko da digitalnu pismenost definira kao „esencijalnu životnu vještinu“, gotovo „vještinu preživljavanja“ potrebnu u digitalnom dobu u kojem trenutačno živimo (Martin, 2018., str. 18).

Važan element digitalne pismenosti je vještina korištenja dostupnih alata te kritičko propitivanje tih alata dok se njima koristimo. To znači prepoznavanje i upotreba njihove moći, ali i svijest o svim prijetnjama i slabostima koje korištenje ovih alata nosi (Lapat, 2017., S. 50). Upravo Glister ističe ovaj segment digitalne pismenosti, koji podrazumijeva kritičko razumijevanje sadržaja nasuprot tehničkoj kompetenciji, te ga izdvaja kao ključnu vještinu kada je riječ o digitalnoj pismenosti (Martin, 2018, S. 18). Stoga digitalnu pismenost smatra životnom vještinom. Sigurnost je iznimno važan aspekt pristupa digitalnom sadržaju i njegova pretraživanja te je potrebno razvijati kritičko mišljenje na ovom području kako bismo uspješno izdvojili sadržaje koji su nam potrebni u određenom trenutku. Iznimno je važno naučiti sigurno pretraživati jer se može dogoditi da pronađemo lažan ili neprovjeren sadržaj.

Osim omogućavanja ili olakšavanja pristupa sadržaju, jednostavnije obrade i obrade informacija, pojedinac uvijek treba imati na umu i etičku komponentu pri pretraživanju, korištenju i dijeljenju sadržaja. Pregledavanje društvenih mreža, igranje igrica ili korištenje drugih resursa društvenih sadržaja samo su neki od aspekata digitalne pismenosti. Treba napomenuti da digitalno opismenjavanje uključuje kreiranje vlastitog digitalnog sadržaja, dok su mrežne stranice samo jedna od mogućih vrsta sadržaja koje je moguće kreirati. U tom se kontekstu digitalno opismenjavanje smatra trajnim i dinamičnim procesom koje ovisi o zahtjevima pojedine osobe. Martin (Martin 2018, S. 20) naglašava da promjene nastaju ovisno o potrebama u danoj situaciji: budući da je digitalna pismenost povezana s digitalnom kompetencijom, to je nešto što se sadržajno mijenja, u skladu s brzim promjenama u obrazovnim i tehnološkim pejzažima.

Možemo reći da je pismenost u konačnici relativan pojam, jer kao i kod tradicionalne pismenosti, medijska pismenost i digitalna pismenost nisu isto u Austriji, Češkoj, Albaniji ili Hrvatskoj. S obzirom na to da živimo u vremenu kada se znanje u kontekstu tehnologije ubrzano mijenja i razvija, trebamo reagirati na jednak način, spremno i brzo, a sve kako bismo usporili generiranje ustaljenih modela i razlika.

Literatura:

Bawden, D. (2001). „Progress in Documentation. Information and Digital Literacies: A Review of Concepts.“ *Journal of Documentation*. 57(2), S. 218-259.

Lapat, G. (2017). Digitalna pismenost pripadnika romske etničke skupine. *Andragoški glasnik* 21(1-2), S. 49-57.

Martin, A. (2018). Literacies for the Digital Age: preview of Part I. Digital Literacy for Learning. *Facet*. S. 3-25.

Novković Cvetković B., Lazar S. & Belousova, A. (2018). „Media and Information Literacy – the Basis of Applying Digital Technologies in Teaching from the Discourse of Educational Needs of Teachers.“ *Croatian Journal of Education*. 20(4), S. 1089-1114.